

Winsum in gesprek over Erfgoedplan

WINSUM - Met het oog op de komende gemeenteraadsverkiezingen hebben de vier historische kringen binnen de gemeente Winsum het initiatief genomen om dinsdagavond in zalencentrum De Hoogte in Winsum een discussieavond te organiseren over een zogenaamd Erfgoedplan. Voor de bijeenkomst zijn de lijsttrekkers van alle politieke partijen in de Winsumer gemeenteraad uitgenodigd.

Een erfgoedplan heeft tot doel het rijke en gevarieerde historische erfgoed van een gemeente, zoals het landschap, archeologie en monumenten, onderdeel te laten uitmaken van het gemeentelijk beleid, waarbij met name het ruimtelijk en toeristisch-recreatief beleid voorop staat. De historische kringen zijn van mening dat een gemeentelijk erfgoedplan de cultuurhistorische waarden in de gemeente Winsum aanzienlijk beter zichtbaar zal kunnen maken. Tevens biedt zo'n plan het grote voordeel dat de archeologische, historische en landschappelijke informatie met elkaar in samenhang gebracht zal worden, zodat het in de toekomst in hoge mate zal kunnen bijdragen aan een wat stabielere en diepgaander beleid ten aanzien van planvorming en ruimtelijke ordening.

De politieke discussie zal worden ingeleid door ir. J.J. Cuijpers uit 's Hertogenbosch, die in opdracht van de Brabantse gemeente Lith in 2001 het allereerste gemeentelijke Erfgoedplan in Nederland vervaardigde. De discussie tussen de lijsttrekkers van de Winsumse raad zal worden geleid door Klaas Dijkstra, voorzitter van de kring Middagherland.

Op voorstel van de raadsleden Romke Visser (PvdA) en Tineke van der Schoor (GroenLinks) besloot de gemeenteraad van Winsum op 15 maart vorig jaar een commissie Erfgoednota in het leven te roepen. Deze vijfkoppige commissie kreeg als opdracht om op basis van het bestaande beleid en informatie van deskundigen voor de verkiezingen een conceptvisie erfgoed gemeente Winsum aan te bieden. Winsum is door dit unieke besluit de eerste gemeente in de provincie Groningen die een dergelijk initiatief heeft genomen. Hoewel inmiddels bijna een heel jaar is verstreken, ziet het er naar uit dat de gevraagde conceptvisie voor de verkiezingen van dinsdag 7 maart bij lange na niet gereed zal zijn.

Zorgen

De besturen van de genoemde historische kringen maken zich al geruime tijd ernstig zorgen over de wijze waarop de gemeenteraad indertijd besloot de broodnodige Erfgoednota tot stand te laten komen. Naar hun mening was het te voorzien dat de vierledige opdracht, die de commissie Erfgoednota in maart 2005 meekreeg, veel te zwaar en omvangrijk was om al

binnen één jaar tot een conceptvisie te komen. Eerst moest het huidige beleid geïnventariseerd worden. Er zit dagen werk in om alle stukken door te nemen. Hierna moesten ook nog deskundigen op het gebied van erfgoed gehoord worden om hun visie hierop te geven. Dat de toch al druk bezette commissieleden hierin niet zijn geslaagd, spreekt voor zich. Het adviesbureau van genoemde ir. J. Cuijpers had ruim twee jaar nodig om het, in Nederland eerste, Erfgoedplan voor de kleine gemeente Lith te vervaardigen. Uit de informatieve inleiding, die Cuijpers dinsdagavond zal houden, zal ongetwijfeld duidelijker kunnen worden wat een Erfgoedplan precies inhoudt en op welke wijze, deze materie benaderd zal moeten worden.

De historische kringen zijn inmiddels erg benieuwd hoe de verschillende raadsfracties na de verkiezingen de voorgenomen Erfgoednota alsnog op een deskundige manier en binnen afzienbare tijd tot stand willen brengen. Ook vragen zij zich af in hoeverre het zinvol en wenselijk is bij dit alles uit te gaan van bestaande beleid. Door ruilverkavelingen, dorpsuitbreidingen, weganaanleg, het dempen van slóten en slechten van oude dijken en gebrekkige handhaving is er gedurende de voorbije decennia reeds zeer veel van het oorspronkelijk cultuurlandschap en de historische dorpskernen verloren gegaan, aldus de historici.

De overgebleven restanten zijn

daarom extra waardevol en verdienen een zorgvuldiger en vooral ook veel samenhangender beleid. Een gedegen Erfgoednota kan hiervoor een gezonde en stevige basis vormen.

Ter opening van de discussieavond zal Ben Westerink (kring Ubbega) aan de hand van kaartmateriaal een korte toelichting geven op de cultuurhistorische waarden binnen de gemeente. Jacques Tersteeg (kring Winsum-Obergum) bespreekt hierna enkele concrete voorvallen naar aanleiding van het recente gemeentelijke beleid, die kunnen illustreren dat het erfgoedplan er zo snel mogelijk moet komen. De bijeenkomst in De Hoogte begint om 20.00 uur.

ERFGOED

nieuwsbrief over erfgoedplannen - nummer 1 - 2005

WAT IS EEN ERFGOEDPLAN?

Zoals de naam al zegt, bestaat een erfgoedplan uit twee componenten: een erfgoeddeel en een plandeel. In het erfgoeddeel wordt een inventarisatie van de huidige staat van het erfgoed in een gebied gemaakt. Het gaat dus om het huidige, aanwezige erfgoed en niet over verdwenen zaken. En het gaat daarbij om een integrale inventarisatie: er wordt gekeken naar de archeologie, historische landschappen, historische stedenbouw en historische bouwkunst, ook in onderlinge samenhang.

Het Dommeldal
[uit: Erfgoedplan St.-Oedenrode]

In het plandeel wordt weergegeven hoe er in de toekomst wordt omgegaan met al dat moois: Hoe het erfgoed een plaats kan krijgen in de ruimtelijke ordening; hoe het erfgoed kan worden ingezet bij de ontwikkeling van recreatie en toerisme, educatie en landschapsontwikkeling en de plattelandsreconstructie. Het begrip erfgoedplan werd in 1999 door Adviesbureau Cuijpers geïntroduceerd bij het opzetten van een integraal cultuurhistorisch beleid voor de gemeente Lith, waar in 2001 een het eerste erfgoedplan van Nederland gereed kwam en werd vastgesteld door de gemeenteraad.

De paden van Lith
[uit: Erfgoedplan Lith]

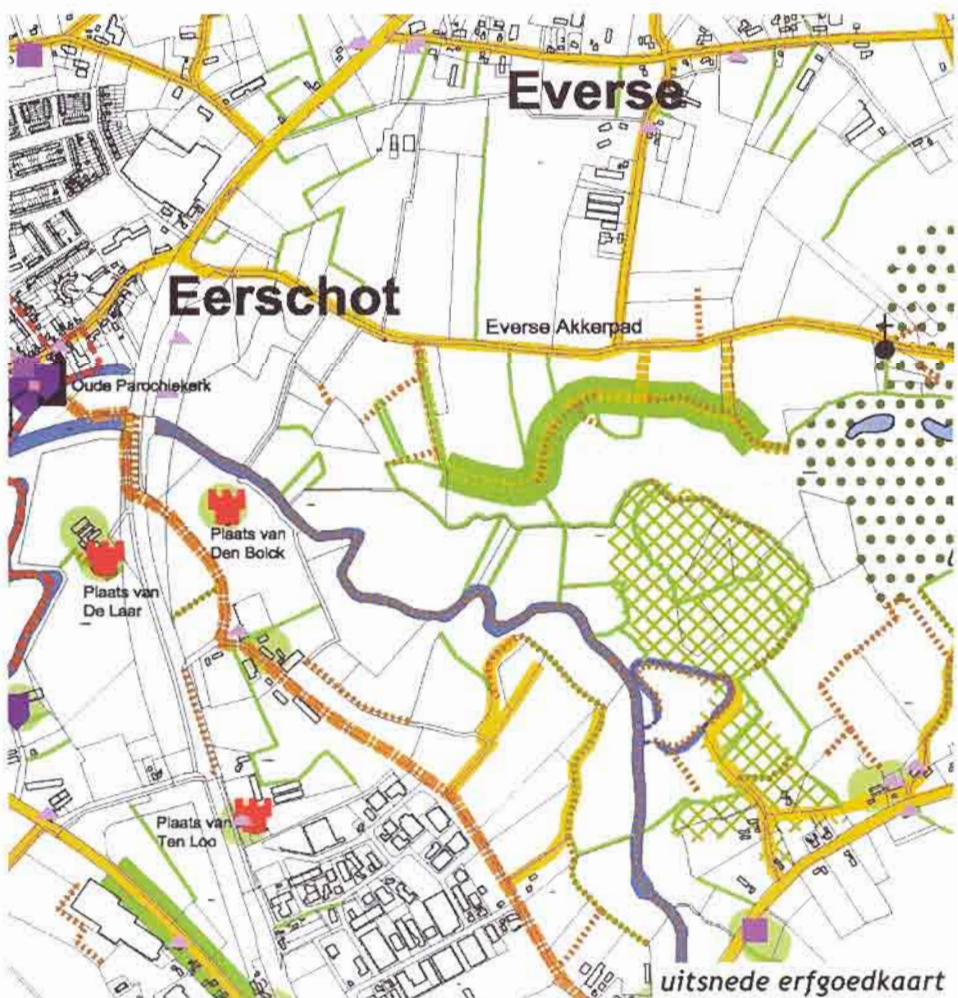
ERFGOEDPLAN SINT-OEDENRODE GOED OP KOERS erfgoed als steunpilaar voor de ontwikkeling van recreatie en toerisme

In maart 2004 heeft de gemeente Sint-Oedenrode opdracht verstrekt aan Adviesbureau Cuijpers om een erfgoedplan op te stellen. Sint-Oedenrode is een oude kern in het hart van de Meierij met een overvloed aan historische bouwkunst temidden van een weelderig groen landschap. Een belangrijke opgave die aan het erfgoedplan verbonden werd, is om dit karakter als toeristisch-recreatieve troef in te zetten. In het erfgoedplan worden verscheidene handreikingen gedaan op manieren waarop de rijke historie ook voor niet-deskundigen tot leven kan worden gebracht. De inventarisatie was een heel karwei, temeer omdat een overvloed aan

interessante gegevens voorhanden was. Stapels boeken en rapporten zijn doorgenomen, historische kaarten geïnterpreteerd, en interviews afgenomen.

En wat te denken van het verhaal dat het landschap zelf vertelt! Deze rijkdom aan gegevens, die tot dusver gefragmenteerd in archieven en gedachten gekoesterd werd, is tot een bondig en bruikbaar totaaloverzicht samengeklonken. Ten einde de toegankelijkheid te vergroten is een erfgoedkaart opgesteld. Deze kaart vormt een waardevol hulpmiddel in de beleidspraktijk.

(vervolg pagina 2)

KLEIN ERFGOED

Aan de straatweg naar Grave, nabij de kruising met de Zeelandsche Baan, stond vroeger de herberg Zevenbergen. Deze was genoemd naar de zeven heuveltjes die daar in de buurt lagen. Onderzoek heeft inmiddels uitgewezen dat die heuveltjes grafheuvels waren met prehistorische begravingen en crematieresten. De herberg was een bekend gebouw in de omgeving en werd druk bezocht. Het was een halteplaats van de postkoets en tolplaats.

In de oorlog werd de herberg verwoest. De ruïne is daarna nog lang blijven staan en pas in de jaren 60 opgeruimd. Tegenwoordig is er niets meer over van dit historisch monument. Niets?

Wat doen dan die oude appelbomen vlakbij deze plaats temidden van de nieuwe beplanting?

*Het Zevenbergse Huis in 1933
[uit: Erfgoedplan Oss]*

vervolg van pagina 1

Nog steeds worden gegevens en anekdotes die het erfgoedplan verrijken toegevoegd. In tekstkaders wordt dieper ingegaan op het verhaal van de plek. Voor het begrip van het erfgoed is juist ook de zogenaamde oral history onontbeerlijk.

Culturele planologie is een vorm van planologie die een beroep doet op het culturele kapitaal dat her en der huist. Het uitnodigen van mensen die betrokken zijn bij erfgoed om mee te denken en mee te doen is een voorwaarde voor het welslagen van een erfgoedplan. De totstandkoming van het erfgoedplan Sint-Oedenrode vindt plaats in nauwe samenspraak met een klankbordgroep, waarin de volgende instanties zitting hebben: Cultureel Platform, Heemkundige Kring 'De Oude Vrijheid', IVN, Kunststichting Sint-Oedenrode, Roois Cultureel Kontakt, Stichting Roois Cultureel Erfgoed, Streekarchief Brabant Noord-Oost en de plaatselijke VVV.

Met het erfgoedplan heeft Sint-Oedenrode binnenkort een instrument in handen dat de structurele inbedding van erfgoed in het gemeentelijke beleid garandeert.

INNOVATIEPLATFORM DUURZAME MEIERIJ VERLEENT SUBSIDIE VOOR ROOIS ERFGOEDPLAN

Voor het opstellen van het erfgoedplan ontvangt de gemeente Sint-Oedenrode subsidie van het Innovatieplatform Duurzame Meierij (IDM). Dit platform wordt ondersteund door een zevental themagroepen: recreatie en toerisme, gemeenten, verbrede landbouw, bos- en landgoedeigenaren, cultuurhistorie, natuur, milieu en duurzame burgerinitiatieven. Het innovatieplatform zelf is het overlegorgaan dat de creativiteit van de themagroepen ondersteunt om te komen tot uitvoerbare ideeën, waardoor ze elkaar kunnen versterken.

Kader voor de visie van het IDM is de algemene Leader+-doelstelling: "het ontwikkelen van een duurzaam en multifunctioneel platteland waar sociale en economische ontwikkelingen samengaan met een behoud en versterking van natuurlijke, landschappelijke en milieuwaarden."

KABOUTERS

De bekendste Osse kabouter is ongetwijfeld Jan Joppen, een legendarisch baasje, dat in vroeger eeuwen in de buurt van de vorstengrafheuvel rondhing. Bekend is het verhaal van reizigers die uit de richting Nistelrode/Heesch over de heidevelden naar Oss liepen. Plotseling verscheen een kleine man die keuvelend meeliep en nabij de grafheuvel weer even plotseling verdween als hij verschenen was.

Onderzoekers weten, dat veel van dergelijke verhalen over kabouters en 'witte wieven' samenhangen met een vage angst die de bewoners vroeger hadden voor voorchristelijke begraafplaatsen, zoals grafheuvels en urnenvelden.

Er is echter ook een andere, niet minder aangrijpende verklaring. Volgens sommigen ligt de verklaring van het fenomeen kabouter in het middel-eeuwse christendom,

In de middeleeuwen werden mismaakt geboren kinderen gezien als het product van de duivel. Dergelijke kinderen werden dan ook niet gedoopt en niet opgenomen in de familiekring, maar ergens ver weg te vondeling gelegd. Zo ontstonden er buiten de dorpen, in de heidense woeste gebieden (die vroeger uitgestreker waren dan het christelijke in cultuur gebrachte gebied) gemeenschappen van abnormaal kleine mensen, lijdens aan het Downsyndroom en andere "ongelukkigen". Ze woonden in primitieve holen in de grond en leefden van stroperij, bessen en noten. De levensverwachting zal ongetwijfeld zeer laag gelegen hebben. Het contact tussen beide bevolkingsgroepen was uiterst beperkt: de dorpsbewoners zagen in de anderen heidenen, waar je maar beter geen contact mee kon hebben. De anderen waren door schade en schande wijs geworden en meden het contact met de christelijke gemeenschappen. Pas in de loop van de achttiende en negentiende eeuw,

toen de kerk wat minder rigide werd ten aanzien van aangeboren afwijkingen en men dergelijke afwijkingen niet meer als een straf voor zonde ging zien, verbeterde de situatie enigszins: ze werden in tehuizen gestopt in plaats van te vondeling gelegd. Maar ze kregen in ieder geval voedsel en onderdak. Jan Joppen was in deze visie een outcast aan de rand van de samenleving die zichzelf maar moest zien te redden.

*De woonomgeving van Jan Joppen
woeste gronden nabij Oss in de
achttiende eeuw
(afb. Brabant-collectie UVT)
[uit: Erfgoedplan Oss]*

ERFGOEDPLAN OSS IN EEN NIEUWE FASE na de inventarisatie komt nu de fase van planvorming

Een museum van de gewone man

Enige tijd geleden heeft 's-lands bekendste Ossenaar, Jan Marijnissen, gepleit voor de totstandkoming van een nationaal museum. Hij constateerde dat de kennis van de geschiedenis van het eigen land onder Nederlanders abominabel is en daarom zou er een instituut, een nationaal museum moeten komen, waar jong en oud kennis kan nemen van de eigen geschiedenis.

Verder denkend over hoe zo'n museum er dan uit moet zien, komt men er als snel achter, dat er geen behoefte bestaat aan wéér een museum met veel wapens en tromgeroffel, harnassen, uniformen of vlaggen van overwonnen volkeren. Nee, het moet een museum zijn, waar je kunt zien hoe het gewone volk heeft geploeterd om een boterham te verdienen, hoe de gewone boer dag in dag uit heeft gewerkt, zijn akkers ontworsteld aan de wildernis, jaar in jaar uit geploegd, geëgd, gezaaid, en gehoopt en gebeden dat de honger dit jaar aan hem voorbij zou gaan, hoe hij zijn beesten heeft gehoed, beschermingswallen aangelegd tegen plunderende troepen soldaten, kaden en dijken aangelegd om have en goed te beschermen tegen het water.

Kortom: het museum is er al lang, het ligt overal om ons heen: in het landschap zijn de sporen van eeuwenlange noeste boerenarbeid afleesbaar, maar ook de overblijfselen van het geloof en de angst van gewone mensen, en tekenen van storm en strijd.

De oude kaden en dijken zijn veelal nog aanwezig, evenals de wielen, die getuigen van de vele dijkdoorbraken. En in oudere gebouwen is de verdeling in rangen en standen nog af te lezen.

Indien men op deze wijze naar het landschap kijkt, dan is het museum van de gewone man verrassend en veelzijdig! Bij het opstellen van een erfgoedplan ligt er een schone opgave om al dat moois, de schat aan verhalen die het landschap herbergt, onder de aandacht van burger en bestuur te brengen.

In de zomer van 2004 is de inventarisatie afgerond. Formeel is nu de fase van planvorming aangebroken. Daarvoor worden diverse methodieken ingezet. Uiteraard wordt allereerst een beroep gedaan op de expertise van Adviesbureau Cuijpers. Tijdens de inventarisatie en rapportage zijn er natuurlijk al heel wat ideeën opgeborend die de moeite waard zijn om nader te bekijken. Daarnaast zijn er enkele workshops georganiseerd met ambtelijke deskundigen van diverse disciplines, die zich bogen over de vraag: "wat kunnen we nu met deze gegevens op de verschillende vakgebieden?" Tenslotte werden er meedenkavonden georganiseerd waarin diverse maatschappelijke organisaties hun ideeën konden geven over de toekomst en de bruikbaarheid van het Osse erfgoed.

WAAROM DEZE NIEUWSBRIEF?

Adviesbureau Cuijpers is een van de leidende bureaus in Nederland op het gebied van cultuurhistorie en ruimtelijke ordening. Het bureau werkt al jaren aan projecten op het snijvlak tussen beide disciplines en heeft bijvoorbeeld al diverse Belvedereprojecten uitgevoerd. Enkele jaren geleden heeft het bureau het concept van het erfgoedplan ontwikkeld. Hiervoor bestond vanaf het begin veel belangstelling, niet alleen van historische verenigingen, maar ook van gemeenten en provincies.

Inmiddels zijn er steeds meer gemeenten die willen overgaan naar een integraal cultuurhistorisch beleid. Daarbij speelt ook de gewijzigde wetgeving op het gebied van de archeologie een rol.

Om belangstellenden op de hoogte te houden van de ontwikkelingen op het gebied van erfgoedplannen en een kijkje te gunnen in de keuken waar de erfgoedplannen van verschillende gemeenten worden gemaakt, is besloten een nieuwsbrief uit te gaan geven, waarin actuele informatie gepaard kan gaan met inhoudelijke noviteiten. Is uw belangstelling gewekt en wilt u de (gratis) nieuwsbrief ook in de toekomst ontvangen, dan wordt u verzocht het antwoordkaartje op de achterste pagina in te sturen. Zo beschikken we voor de volgende keer over de juiste naam- en adresgegevens.

DE HERDENKINGSBOOM DIE VERGETEN IS

In 1937 is ter gelegenheid van het huwelijk van prinses Juliana met prins Bernhard aan de Lindenlaan een Plataan geplant. Rondom deze herdenkingsboom werd een gietijzeren sierhek geplaatst met daarin de initialen J.B. van het koninklijk paar en het jaartal 1937. Door oprukkende heesterbeplanting raakte dit hekwerk in de verdrukking en verval. In de jaren '50 is het hekwerk verwijderd en opgeslagen op de gemeentewerf. Mede met ondersteuning van de Odafabriek is het hekwerk in de 60-er jaren gerestaureerd. Het hekwerk is na herstel echter niet rondom de herdenkingsboom teruggeplaatst, maar rond een meer in de openheid staande, monumentale moeraseik nabij de Molenwiel. Op deze plek staat dit hekwerk historisch gezien dus onjuist.

sierhek

[uit: Erfgoedplan Sint-Oedenrode]

sierhek 1937

ELSHOUTSE ZEEDIJK

In de gemeente Heusden, tussen Doeveren en Drunen, ligt meanderend door het landschap van de Langstraat de Elshoutse Zeedijk. De naam is vermoedelijk een verbastering van Zegedijk, oftewel een zijkade van ontginningen, die werd aangelegd om het water naar de Maas te geleiden. Na de Sint-Elisabethvloed in 1421 ging de dijk dienst doen als primaire waterkering. Vanaf de zestiende eeuw werd de dijk onderdeel van de Zuidelijke Frontier ten behoeve van inundaties tijdens oorlogen.

De Zeedijk dankt echter niet alleen haar ontstaan aan het water; zij is ook getekend door het water. Dijkdoorbraken, dijkdoorsteking, de aanleg van sluisen en schansen hebben hun sporen achtergelaten.

Op initiatief van de gemeente Heusden en Waterschap Aa en Maas is het project De Elshoutse Zeedijk opgepakt. Doel is het opstellen van een strategisch plan om de aanwezige cultuurhistorische waarden meer te benutten, door ze een rol te laten spelen in de ruimtelijke ordening en de landschappelijke en toeristisch-recreatieve structuur van de omgeving. Het project is in aanmerking gekomen voor rijkssubsidie volgens de Belvedere-regeling.

Adviesbureau Cuijpers is gevraagd een cultuurhistorische rapportage te verzorgen, alsmede een integraal plan op te stellen ten behoeve van het behoud en het benutten van dit erfgoed.

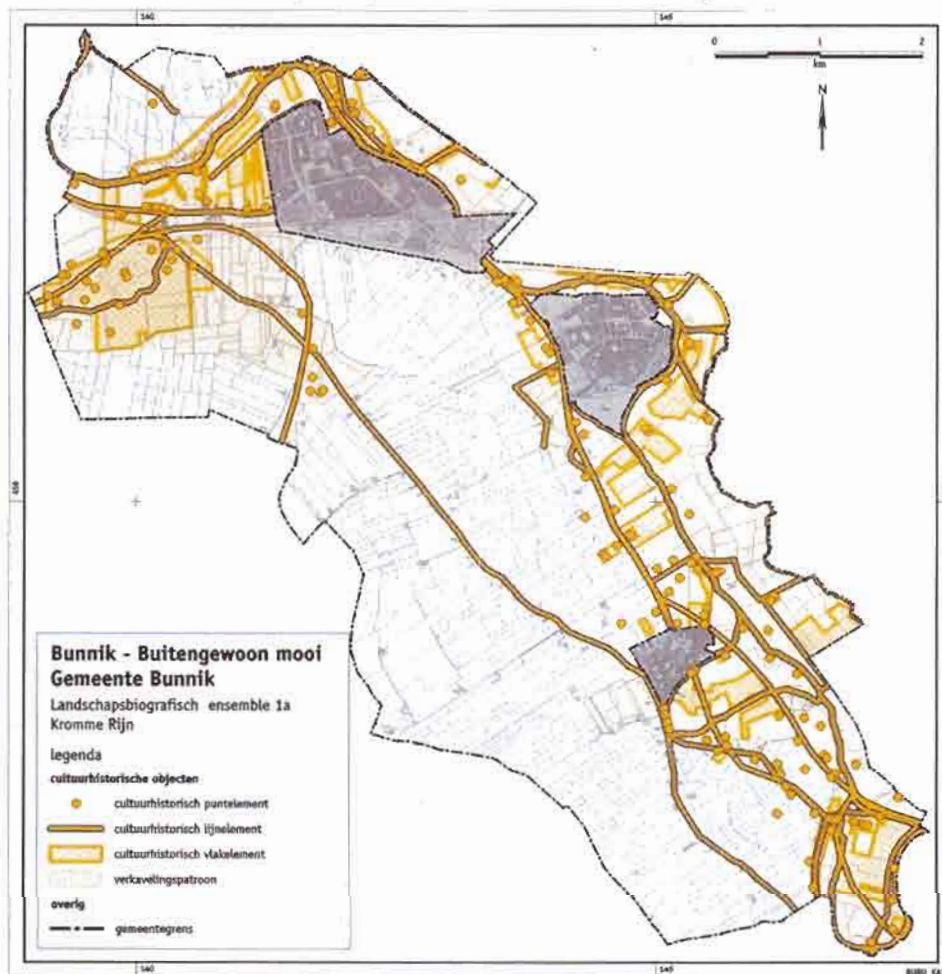

De Elshoutse Zeedijk

EINDRAPPORT "BUNNIK BUITEN GEWOON MOOI" OPGELEVERD

Elementen en, objecten en structuren die verbonden met de aanwezigheid van de Kromme Rijn. Er gaapt nog steeds een flinke kloof tussen de werkvelden van de cultuurhistorie aan de ene kant en de ruimtelijke ordening en ontwerpvlakken aan de andere kant: de cultuurhistorie is bijvoorbeeld sterk verbaal gericht, gericht op woorden, op feiten, resulterend in rapporten en boeken. Ontwerpers zijn veel meer gericht op beelden, op sfeer en indrukken, resulterend in tekeningen of maquettes. En zo zijn er wel meer verschillen. Om die kloof te overbruggen is een tussenstap nodig.

En over die tussenstap gaat dit project. Het project Bunnik Buitengewoon Mooi is tot stand gekomen door Adviesbureau Cuijpers in samenwerking met RAAP archeologisch adviesbureau uit Amsterdam dankzij rijkssubsidie volgens de Belvedere-regeling. Op 19 mei 2004 werd het eindrapport door de beide verantwoordelijke wethouders van de gemeente Bunnik aangeboden aan gedeputeerde J. van Bergen. De ontwikkelde werkmethode is gepresenteerd op een internationaal congres in juni 2004 en daar enthousiast ontvangen.

antwoordkaart

Ja, ik wil de nieuwsbrief ERFGOED ook in de toekomst (gratis) ontvangen en heb de juiste gegevens hieronder ingevuld.

nee, ik wil de nieuwsbrief in de toekomst niet meer ontvangen

instelling:

t.a.v. (titel+voorletters+naam):

adres

PC+plaats

mailen kan ook !

Wilt u deze mooie nieuwsbrief niet kapot knippen, maar wel op de hoogte blijven van de laatste ontwikkelingen op erfgoedgebied? Mail dan uw gegevens naar:

info@adviesbureaucuijpers.nl

onder vermelding van "toezending erfgoed" en u ontvangt ook de volgende nieuwsbrieven gratis.

